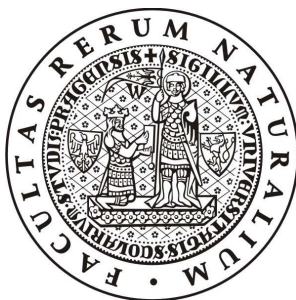

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

**SUBURBANIZAČNÍ PROCESY
V HRADECKO-PARDUBICKÉ AGLOMERACI**

**SUBURBANIZATION OF HRADEC-PARDUBICE
AGGLOMERATION**

Bakalářská práce

Pavlína Niklová

září 2009

Vedoucí bakalářské práce: Doc. RNDr. Zdeněk Čermák, CSc.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité prameny řádně citovala.

Jsem si vědoma toho, že případné použití výsledků, získaných v této práci, mimo Univerzitu Karlovu v Praze je možné pouze po písemném souhlasu této univerzity.

Svoluji k zapůjčení této práce pro studijní účely a souhlasím s tím, aby byla řádně vedena v evidenci vypůjčovatelů.

V Třemošnici dne 12. srpna 2009

.....

Pavλίna Niklová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce Doc. RNDr. Zdeňku Čermákovi, CSc., za věnovaný čas, poskytnutá data a především cenné rady.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá populačním a sídelním vývojem Hradecko-pardubické aglomerace. Zaměřuje se na problematiku procesu suburbanizace (konkrétně rezidenční suburbanizace) v zájmovém území. Cílem práce je analyzovat suburbánní vývoj na úrovni stotisícových měst. Na základě migračních dat a dat o bytové výstavbě jsou vymezeny suburbánní oblasti. Na závěr je přiblížena věková a vzdělanostní struktura migrantů stěhujících se z jader do suburbií.

Klíčová slova: suburbanizace, migrace, bytová výstavba, Hradec Králové, Pardubice

Abstract

This Bachelor's thesis occupies by the population and residential development of Hradec-Pardubice agglomeration. It focuses on impact the suburbanization process (specifically the residential suburbanization) in the interested territory. The aim of the following work is to analyze suburban development at level of cities with population of one hundred thousand inhabitants. Suburban areas are defined based on the data of migration and data on housing construction. Finally the age and educational structure of migrants moving from the cores into suburbs are approached.

Keywords: suburbanization, migration, housing construction, Hradec Králové, Pardubice

OBSAH

OBSAH	5
SEZNAM OBRÁZKŮ	6
SEZNAM TABULEK.....	6
1 ÚVOD.....	7
2 TRENDY VÝVOJE SÍDELNÍHO SYSTÉMU V ČESKÉ REPUBLICE	9
2.1 Vývoj měst.....	9
2.1.1 Suburbanizace	9
2.2 Vývoj suburbanizace v České republice	10
2.2.1 Suburbanizace Prahy.....	11
3 METODIKA A DATA.....	13
4 POPULAČNÍ VÝVOJ A SUBURBANIZACE V HRADECKO-PARDUBICKÉ	
AGLOMERACI	14
4.1 Populační vývoj Hradecko-pardubické aglomerace	14
4.1.1 Vývoj počtu obyvatel.....	15
4.1.2 Migrační trendy v Hradecko-pardubické aglomeraci	18
4.2 Věková a vzdělanostní struktura migrantů	23
4.2.1 Věková struktura migrantů	24
4.2.2 Vzdělanostní struktura migrantů.....	24
4.3 Vymezení suburbánních zón.....	25
4.3.1 Bytová výstavba.....	25
4.3.2 Intenzita přistěhovalých z jader	27
4.3.3 Vztah intenzity přistěhovalých z jader a intenzity bytové výstavby	30
4.4 Suburbánní oblasti v Hradecko-pardubické aglomeraci	30
5 ZÁVĚR	33
SEZNAM LITERATURY	35
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	36
PŘÍLOHY	37

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1	Vývoj počtu obyvatel Hradce Králové a Pardubic v období 1869-2001.....	16
Obr. 2	Vývoj počtu obyvatel jader aglomerace a jejich zázemí v období 1869-2001.....	17
Obr. 3	Intenzita salda vnitrostátní migrace obcí Hradecko-pardubické aglomerace v letech 1992-2007.....	19
Obr. 4	Podíl vystěhovalých z jádra do zázemí na celkovém počtu vystěhovalých z jádra v letech 1992-2007.....	23
Obr. 5	Intenzita bytové výstavby v Hradecko-pardubické aglomeraci v letech 1998-2007.....	26
Obr. 6	Intenzita přistěhovalých z jader v letech 1992-2007.....	27
Obr. 7	Intenzita přistěhovalých z jader v letech 1992-2007.....	28
Obr. 8	Vybrané suburbánní oblasti v Hradecko-pardubické aglomeraci.....	31

SEZNAM TABULEK

Tab. 1	Bilance vnitrostátní migrace jader v letech 1992-2007.....	20
Tab. 2	Saldo zahraniční migrace jader v letech 2001-2007.....	21
Tab. 3	Vývoj počtu vystěhovalých z jader v letech 1992-2007.....	21
Tab. 4	Vývoj počtu přistěhovalých do jader v letech 1992-2007.....	22
Tab. 5	Vývoj salda mezi jádrem a zázemím v letech 1992-2007.....	22
Tab. 6	Vystěhování osob ve věku 15-29 let.....	24
Tab. 7	Vystěhování osob ve věku 30-44 let.....	24
Tab. 8	Vystěhování vysokoškolsky vzdělaných osob.....	25
Tab. 9	Intenzita bytové výstavby v letech 1998-2007.....	26
Tab. 10	Absolutní počet vystěhovalých z Hradce Králové do obcí zázemí v letech 1992-2007.....	29
Tab. 11	Absolutní počet vystěhovalých z Pardubic do obcí zázemí v letech 1992-2007.....	29
Tab. 12	Korelační analýza.....	30

1 ÚVOD

Od 90. let 20. století můžeme v České republice pozorovat proces, při kterém dochází ke změnám v prostorovém uspořádání měst a k rozšiřování měst do jejich zázemí. Tento proces je nazýván suburbanizací. Suburbanizaci můžeme pozorovat i v zahraničí – např. ve Spojených státech amerických, kde se projevovala již od 20. let 20. století, či ve státech západní Evropy, kde největších rozměrů dosáhla v 60. a 70. letech 20. století. V naší zemi není rozsahem na takové úrovni jako v těchto vyspělých zemích a zatím tedy neznamená zásadní problém. Přestože se podoba suburbanizačních procesů v jednotlivých státech a kontinentech může lišit a mít svá specifika, měli bychom vycházet ze zahraničních zkušeností a vyvarovat se již učiněných chyb a omezit nebo spíše předcházet nežádoucím důsledkům rozvoje měst do přírodní krajiny (Palen 1981; Kouřilová 2001; Sýkora 2002).

Český ekvivalent termínu suburbanizace neexistuje. Je odvozen z anglického suburb, což se překládá jako předměstí, které vzniklo z latinského urbs (město) a předpony sub, znamenající vedle, za nebo pod (Ouředníček 2002; www.suburbanizace.cz).

Proces suburbanizace můžeme rozdělit na dva typy: komerční a rezidenční. Komerční suburbanizace souvisí s rozšiřováním ekonomických funkcí jako například budování hypermarketů a rezidenční s rozvojem bytové výstavby na předměstích. Ve své práci se zaměřím pouze na proces rezidenční suburbanizace. Pojetí pojmu suburbanizace se mohou podle různých autorů lišit. V této práci budeme vycházet z definice Ouředníčka a suburbanizaci budeme chápat jako přesun obyvatel a jejich aktivit z jádrového města do zázemí (Ouředníček 2002 a 2008).

Jako sledované území byla zvolena Hradecko-pardubická aglomerace. Výběr této lokality byl proveden na základě mého bydliště a znalosti tohoto území. Tato oblast je v práci zkoumána od začátku 90. let 20. století do současnosti. Krajská města Hradec Králové a Pardubice řadíme počtem obyvatel k největším a zároveň k velmi významným městům naší země. Dá se předpokládat, že se tato města vyvíjela podobným způsobem jako další evropská města stejné velikostní kategorie. Proto očekáváme, že i zde nalezneme projevy suburbanizace jako dominantního procesu, který pozměnil prostorové uspořádání měst.

Podle mého názoru se věnuje pozornost především suburbanizaci v pražské či brněnské aglomeraci a na úrovni menších měst je tato problematika studována nedostatečně. Cílem předkládané práce je proto přiblížit suburbánní vývoj na úrovni stotisícových měst a následně ho porovnat s procesy probíhajícími v pražské aglomeraci. Jako hlavní indikátory suburbanizačního procesu byly použity informace o migračních vztazích a bytové výstavbě.

Pro svoji bakalářskou práci jsem si stanovila následující výzkumné otázky, na které budu pomocí odborné literatury a vlastního šetření hledat odpovědi:

1. Dochází ve městech Hradec Králové a Pardubice k suburbanizačním procesům?
Pokud ano, jakým způsobem probíhají?
2. Jaký je časový průběh těchto procesů?
3. Dochází při suburbanizačních procesech stotisícových měst ke stejným jevům jako u pražské aglomerace?
4. Dokáže pouhá analýza statistických dat spolehlivě charakterizovat tyto procesy?

2 TRENDY VÝVOJE SÍDELNÍHO SYSTÉMU V ČESKÉ REPUBLICE

2.1 Vývoj měst

Jednotlivá stadia vývoje měst můžeme dělit do čtyř fází urbanizačního procesu. První fáze je nazývána urbanizací a dochází při ní ke koncentraci obyvatelstva a jejich aktivit do měst. Vývoj pokračuje suburbanizací, kdy se rezidenční, komerční a další funkce stěhují na okraje měst a do jejich zázemí. Následuje deurbanizace s vylidňováním metropolitních regionů. Poslední fáze je označována jako reurbanizace, při které opět probíhá selektivní koncentrace do jader městských aglomerací (van den Berg a kol 1982; Ouředníček 2002; www.suburbanizace.cz).

2.1.1 Suburbanizace

Suburbanizace se tedy považuje za součást procesu urbanizace (např. van den Berg a kol 1982; Ouředníček 2002). Je chápána jako „růst města prostorovým rozpínáním do okolní venkovské a přírodní krajiny“ (Sýkora 2002, str. 10). Dochází při ní ke stagnaci či úbytku počtu obyvatel v jádrovém městě a populačně získávají příměstské zóny (Musil, Ryšavý, Velíšková 1984). Nejedná se ale pouze o prostorové rozšiřování města, nýbrž jde o „dekoncentraci obyvatelstva i společenských aktivit, která vede k decentralizaci celého města“ (Kouřilová 2001, str. 25). Ve vyspělých zemích západní Evropy tato fáze vrcholila v 60. a 70. let minulého století. V naší zemi můžeme rozvoj suburbanizace pozorovat se značným zpožděním až od 90. let minulého století (Kouřilová 2001).

Suburbanizace je komplexní proces a přináší s sebou spoustu zásadních změn ve fyzickém i sociálním prostředí, které bývají mnohdy nevratné (Ouředníček 2002; Sýkora 2003). Ovlivňuje biodiverzitu, reliéf, kvalitu ovzduší a vody, půdu a mění celkový krajinný ráz (Chuman, Romportl 2008). Velmi závažným negativním dopadem suburbanizace je ohromný zábor půdy a následně změna způsobu jejího využití. Zemědělská a lesní půda se mění na stavební plochy a používá se pro obytné či komerční účely (Sýkora 2002; Puchner 2002, Gremlica 2002).

Suburbanizace je selektivní proces. Účastní se ho určité skupiny obyvatelstva. Bývají to převážně mladé rodiny s dětmi či mladé páry, chystající se rodinu založit, mající středoškolské či vysokoškolské vzdělání a patřící do vyšších příjmových kategorií, tedy obecně lidé s vyšším sociálním statutem (Ouředníček 2002; Puldová, Novák 2008).

Součástí každodenního života obyvatel žijících na předměstí je dojíždka do jádrového města. Suburbia jim často neposkytují funkce jako je například práce, škola, nákupy, zábava, které k životu potřebují a na které byli zvyklí ve městě. Proto se pro tyto osoby stal osobní automobil životní nutností. Zlepšením jejich situace by bylo vybudování veřejné hromadné dopravy. To však neumožňuje nízká hustota zalidnění. Newman a Kenworthy ve své studii uvádějí, že minimální hustota osídlení pro zavedení veřejné hromadné dopravy je 50 obyvatel/ha. Této hranice suburbia ve většině případů nedosahují, proto jsou jejich obyvatelé odkázáni na automobily (Hnilička 2005; Novák 2008; Temelová 2008).

2.2 Vývoj suburbanizace v České republice

První projevy suburbánního rozvoje se v českých zemích objevily již v meziválečném období. K rozvoji rezidenčních lokalit však docházelo především podél železničních tratí spojujících velká a významná sídla (Sýkora 2002).

V době socialismu, kdy byl vývoj celé společnosti ovlivňován centrálním plánováním a sídelní rozvoj koncepcí střediskové soustavy osídlení, se suburbanizace prakticky zastavila. Důvodem bylo, že obce v zázemí větších měst byly považovány za nestřediskové a tím pádem nedostávaly od státu téměř žádné finanční prostředky. V souvislosti s tím se zastavila bytová výstavba, zhoršoval se stav technické infrastruktury a mladí obyvatelé opouštěli tyto obce a stěhovali se do střediskových obcí, které byly podporovány státními investicemi (Sýkora 2002; Ouředníček 2008). Do začátku 90. let 20. století tedy rostla pouze města, kde probíhala výstavba panelákových sídlišť, a malé obce zaznamenávaly migrační úbytky (Šilhánková 2007).

Po roce 1989 došlo ke změně dosavadního migračního trendu. Menší obce začaly obyvatele získávat a naopak u měst se pozitivní migrační saldo postupně stalo negativním. Tento obrat souvisel především s utlumením státní hromadné bytové

výstavby ve městech a postupným rozvojem nových forem bydlení v zázemí měst. V první polovině 90. let 20. století si rodinné domy v suburbiích mohli pořídit výhradně příslušníci vyšších vrstev obyvatelstva. Pro střední vrstvu bylo vlastnit rodinný dům pouze snem, protože v tomto období se snížily průměrné reálné mzdy a naopak prudce vzrostly ceny nemovitostí, stavebních prací a materiálu. Teprve až od poloviny 90. let minulého století se bydlení v rezidenčních lokalitách stalo dostupnější i pro střední vrstvu a to především díky rostoucím příjmům a finanční podpoře ve formě hypoték (Ouředníček 2008; Sýkora 2002; Šilhánková 2007).

Suburbanizace se v České republice začala nejdříve rozvíjet u největších měst. Z toho vyplývá, že i největšího rozsahu dosahuje tento proces v pražské a brněnské aglomeraci. Neměli bychom opomíjet i stotisícová města, jako České Budějovice, Olomouc, Hradec Králové či Pardubice, která také zažívají suburbanizační rozvoj. Šilhánková (2007) ho dokonce označuje jako „suburbanizační boom“, ale zároveň upozorňuje, že mu není věnována dostatečná pozornost v porovnání se studiem rozvoje Prahy (Sýkora 2002; Šilhánková 2007).

2.2.1 Suburbanizace Prahy

Pokud chápeme suburbanizaci jako jeden z druhů urbanizačních procesů, při kterém dochází ke stěhování obyvatel z jádra města na jeho okraj, pak kořeny pražské suburbanizace sahají do dávné minulosti (Ouředníček 2003). Za první náznaky tohoto procesu lze považovat již „budování letohrádků a villegiatur bohatých šlechtických rodů a později i úspěšných průmyslníků za hradbami Prahy“ (Ouředníček 2003, str. 2).

S příchodem průmyslové revoluce dochází k největšímu rozvoji suburbií. Rozvinuly se, v té době ještě samostatná města, jako jsou například Vinohrady, Karlín či Smíchov (Ouředníček 2003).

První známky novodobých suburbanizačních procesů se na území pražské aglomerace registrují ve 20. a 30 letech 20. století. Poté byl na dlouhou dobu tento druh vývoje měst pozastaven a vystřídán érou výstavby sídlišť panelových domů. Opět se objevuje v první polovině 90. let 20. století. Jádrové město postupně stále více ztrácelo obyvatelstvo a zázemí migračně získávalo. Okresy jako Praha-východ a Praha-západ patřily v této době k oblastem s nejvyšší intenzitou kladného migračního salda v celé

republice. V letech 2000 až 2002 téměř polovina všech vystěhovalých z Prahy směřovala do jejího zázemí (Čermák 2005).

„Pokud nedojde k velkým změnám v uspořádání domácností a v preferencích životního stylu, lze po následující 10–15leté období očekávat další pozvolný rozvoj suburbánního bydlení v zázemí Prahy a ve větší míře i v zázemí ostatních velkých českých měst“ (Ouředníček, Posová 2006, str. 212).

3 METODIKA A DATA

Při výzkumu suburbánních procesů byla v této práci použita data podávající informace o populačním vývoji, o vnitrostátní a zahraniční migraci a o bytové výstavbě. K získání dat o vývoji počtu obyvatel obcí zkoumané oblasti jsem využila internetové zdroje Českého statistického úřadu. Data o migraci a bytové výstavbě jsou z interních databází Českého statistického úřadu.

Data za vnitrostátní migraci informují o věku, pohlaví, rodinném stavu, vzdělání a důvodu stěhování. Podávají údaje pouze o osobách, které v letech 1992 až 2007 migrovaly mezi obcemi uvnitř sledovaného území, stěhovaly se do něj z jiných okresů či ho opouštěly. Vzdělání a důvod stěhování migrantů jsou k dispozici pouze do roku 2004. Nedostatkem dat vnitrostátní migrace je, že mohou zahrnovat i ty migranty, kteří nejsou součástí suburbanizačních procesů. Jde například o stěhování starých lidí do domovů důchodců.

Zahraniční migrace je v práci zkoumána až od roku 2001. Důvodem je, že od tohoto roku se do statistiky zahrnují imigranti s trvalým i dlouhodobým pobytem. Před rokem 2001 nebyl dlouhodobý pobyt registrován. Stejně jako u vnitrostátní migrace poskytují tato data informace o věku, pohlaví, rodinném stavu, vzdělání a důvodu stěhování.

Poskytnutá data o bytové výstavbě vypovídají o počtu dokončených bytů v jednotlivých obcích okresů Hradec Králové, Pardubice a Chrudim v letech 1998 až 2007. Jde sice o kratší časový úsek než u migračních dat, přesto pro účely této práce jsou postačující, protože právě v tomto období probíhala suburbanizace v zájmovém území nejintenzivněji.

Pro interpretaci dat jsem použila mapové výstupy, grafy, tabulky a vlastní fotografie. Kartogramy jsem vytvořila v programu ArcGIS, tabulky a grafy v MS Excel a analýzu dat jsem provedla v programu SPSS.

4 POPULAČNÍ VÝVOJ A SUBURBANIZACE V HRADECKO-PARDUBICKÉ AGLOMERACI

Prvním krokem práce bylo vymezení zájmového území, ve kterém budeme suburbanizační procesy zkoumat. Jak již bylo zmíněno v úvodu práce, jako sledované území byla vybrána Hradecko-pardubická aglomerace, vymezená pro účely této práce administrativními hranicemi okresů Hradec Králové, Pardubice a Chrudim. Za jádra aglomerace jsou považována města Hradec Králové a Pardubice v jejich administrativním vymezení. Celá zkoumaná oblast zahrnovala v roce 2008 podle údajů Českého statistického úřadu celkem 324 obcí.

Města Hradec Králové a Pardubice tvoří v sídelním systému České republiky specifickou dvojici měst. V této dvoujaderné aglomeraci se nachází dvě téměř stotisícová města v poměrně těsné blízkosti, což je v naší zemi netypické. V jejich vývoji můžeme nalézt mnoho společných znaků, ale i několik odlišností. Existuje několik faktorů, které se na tomto stavu podepsaly – např. geografická poloha, historický vývoj či vývoj hospodářství.

4.1 Populační vývoj Hradecko-pardubické aglomerace

K identifikaci a charakterizaci suburbanizace jsou důležité především migrační vztahy aglomerace. Sledování vývoje počtu obyvatel má smysl především v dlouhodobém vývoji, kdy nemáme informace o migračních proudech.

V první části této kapitoly se proto zaměříme na vývoj počtu obyvatel jednotlivých částí aglomerace od roku 1869, kdy proběhlo první sčítání lidu v naší zemi, až do současnosti. Budeme se věnovat populačnímu vývoji Hradce Králové a Pardubic, jejich zázemí, ale i všech tří okresů, které spadají do námi vymezené aglomerace. Druhá část se bude zabývat migračními trendy. Konkrétně budeme studovat migrační bilanci jader a migrační trendy mezi jádrem a zázemím.

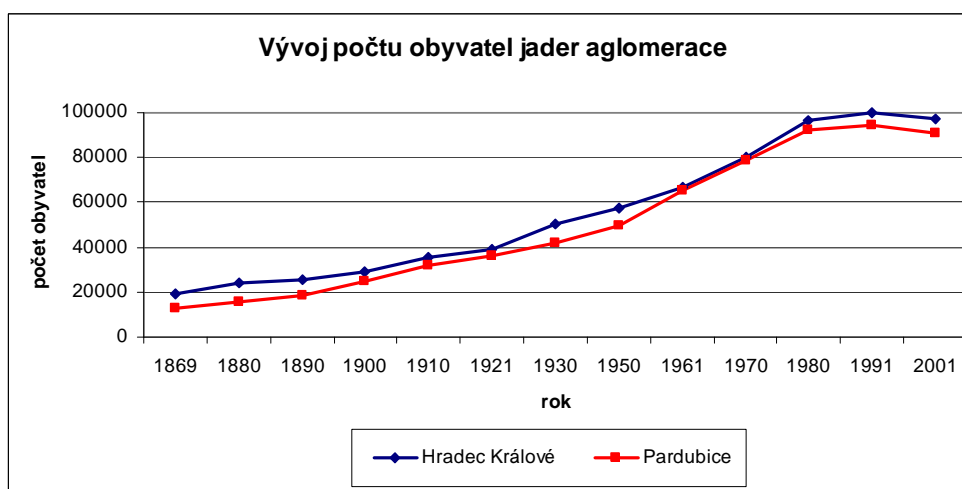
4.1.1 Vývoj počtu obyvatel

Nejdříve se budeme zabývat porovnáním vývoje počtu obyvatel Hradce Králové a Pardubic. Obě města se populačně vyvíjela velmi podobně, což dokládá i téměř totožný tvar křivek na Obr. 1. Hradec Králové po celé sledované období převyšoval počtem obyvatel druhé jádro aglomerace. To je zřejmě i jedním z důvodů, proč byl a stále je obecně brán jako významnější město než Pardubice a považován za centrum celých východních Čech.

Významným zvratem ve vývoji Hradce Králové i Pardubic bylo vybudování železnice. V roce 1845 proběhlo otevření první železniční trasy z Pardubic a v roce 1857 byla dokončena železnice z Hradce Králové. Budování železnic pokračovalo a obě města se tak stala významnými železničními křižovatkami. Rozvoj železnic znamenal podnět pro budoucí rozvoj průmyslu, a to především pro Pardubice, kde vzniklo ve druhé polovině 19. století 20. století hned několik průmyslových podniků. V souvislosti s tím registrujeme i zvětšování populace obou měst. Po první světové válce vzniklo v Pardubicích několik dalších významných závodů (např. Explosia – nyní přejmenovaná na Synthesia), což jen potvrdilo jejich významnou pozici v československém hospodářství. Vytvořila se tak nová pracovní místa, a město bylo pro nově příchozí občany ještě atraktivnější. V letech 1949-1960 byly Pardubice i Hradec Králové krajskými městy s vysoce rozvinutým průmyslem, což přispělo k posílení jejich pozice v naší zemi a k výraznému vzestupu počtu jejich obyvatel. Na zvětšování populace musela reagovat i bytová výstavba, a proto v Pardubicích již na konci 40. let 20. století a v Hradci Králové po skončení druhé světové války proběhla rozsáhlá výstavba sídlišť, která pokračovala až do 90. let 20. století. Význam a pozice hospodářských center východních Čech oběma městům zůstaly dodnes. V současnosti jsou obě statutárními městy a centry vyššího územně samosprávného celku (<http://www.pardubice.cz>, <http://www.hradeckralove.org>).

Až do poloviny 90. let 20. století se obě města vyznačovala plynulým růstem počtu obyvatel. Růst byl následně vystřídán pozvolným poklesem. Dalším mezníkem jsou roky 2005 a 2006 (viz. příloha 1). V případě Hradce Králové se jedná o výrazné zpomalení poklesu počtu obyvatel a do budoucna se dá očekávat i populační přírůstek. V Pardubicích již od roku 2005 dochází ke zvyšování počtu obyvatel.

Obr. 1 Vývoj počtu obyvatel Hradce Králové a Pardubice v období 1869-2001

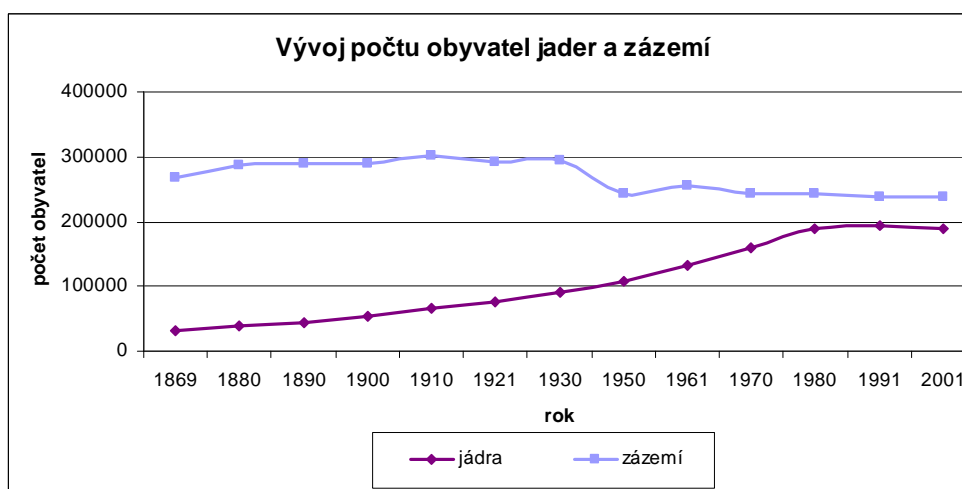

Pramen: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, www.czso.cz (vlastní zpracování)
Poznámka: Počty obyvatel jsou přepočteny na územní vymezení měst platné k 1.1 2005

Vývoj počtu obyvatel jader a zázemí má zcela opačný charakter (viz. Obr. 2). Je zřejmé, že když jádro roste, zázemí registruje úbytek obyvatel a obráceně, když jádro obyvatele ztrácí, v zázemí naopak přibývají. Je to způsobeno především migrací, přirozený přírůstek a úbytek nemají zásadní vliv na změnu počtu obyvatel těchto dvou oblastí. Od konce 19. století a téměř po celé 20. století docházelo v důsledku procesu urbanizace ke koncentraci obyvatel do měst a zázemí populačně sláblo. Současným trendem populačního vývoje měst je, že jádra naopak obyvatele ztrácejí a obce v jejich zázemí je získávají. Obě sledovaná města nejsou výjimkou a zaznamenáváme u nich obdobný trend.

V případě zázemí Hradce Králové a Pardubice dochází od roku 2004 k velmi výraznému nárůstu počtu obyvatel, což vidíme opět z tabulky v příloze 1. Obce v zázemí jader jsou atraktivní svou blízkostí k velkým městům a zároveň zdravějším prostředím. Pro mnoho lidí také znamenají možnost realizace jejich snu o vlastním domě se zahradou, který by si ve městě z finančních důvodů nemohli dovolit.

Obr. 2. Vývoj počtu obyvatel jader aglomerace a jejich zázemí v období 1869-2001

Pramen: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, www.czso.cz (vlastní zpracování)

Poznámka: Počty obyvatel jsou přepočteny na územní vymezení měst platné k 1.1 2005

Pro zajímavost přikládám jako přílohu 2 graf s vývojem počtu obyvatel všech tří okresů Hradecko-pardubické aglomerace v období 1869-2001. Okresy Hradec Králové a Pardubice se vyvíjely víceméně podobným způsobem, zatímco okres Chrudim se vývojem počtu obyvatel od ostatních dvou okresů výrazně liší. Odlišný vývoj Chrudimska je mimo jiné způsoben pozdějším zavedením železnice (až v roce 1871) a pomalejším rozvojem průmyslu (<http://www.chrudim-city.cz>). U okresů Hradec Králové a Pardubice stejně jako u jejich okresních měst zaznamenáváme poměrně plynulý růst počtu obyvatel. Jedinou výjimkou je období mezi roky 1930 a 1950, kdy oba okresy obyvatele ztratily. U Pardubic šlo přibližně o 2000 osob, zatímco u Hradce Králové to bylo téměř 10 000 osob. Do 20. let 20. století měl nejvíce obyvatel okres Chrudim. Od této doby jeho význam začal slábnout. Dalších 40 let byl populačně největší okres Hradec Králové, v 60. letech ho vystřídal Pardubický okres a tento stav přetrvává do současnosti. Rozdíl v počtu obyvatel okresů Hradec Králové a Pardubice se od 70. let 20. století stále zmenšuje a při posledním sčítání lidu čítal necelých 500 osob. Okres Chrudim získával obyvatele do roku 1910 a od té doby se počtem obyvatel až na několik menších výjimek zmenšuje. Dnes je tedy populačně nejmenším a nejméně rozvinutým okresem aglomerace s rozdílem téměř 60 000 obyvatel oproti zbývajícím dvěma okresům.

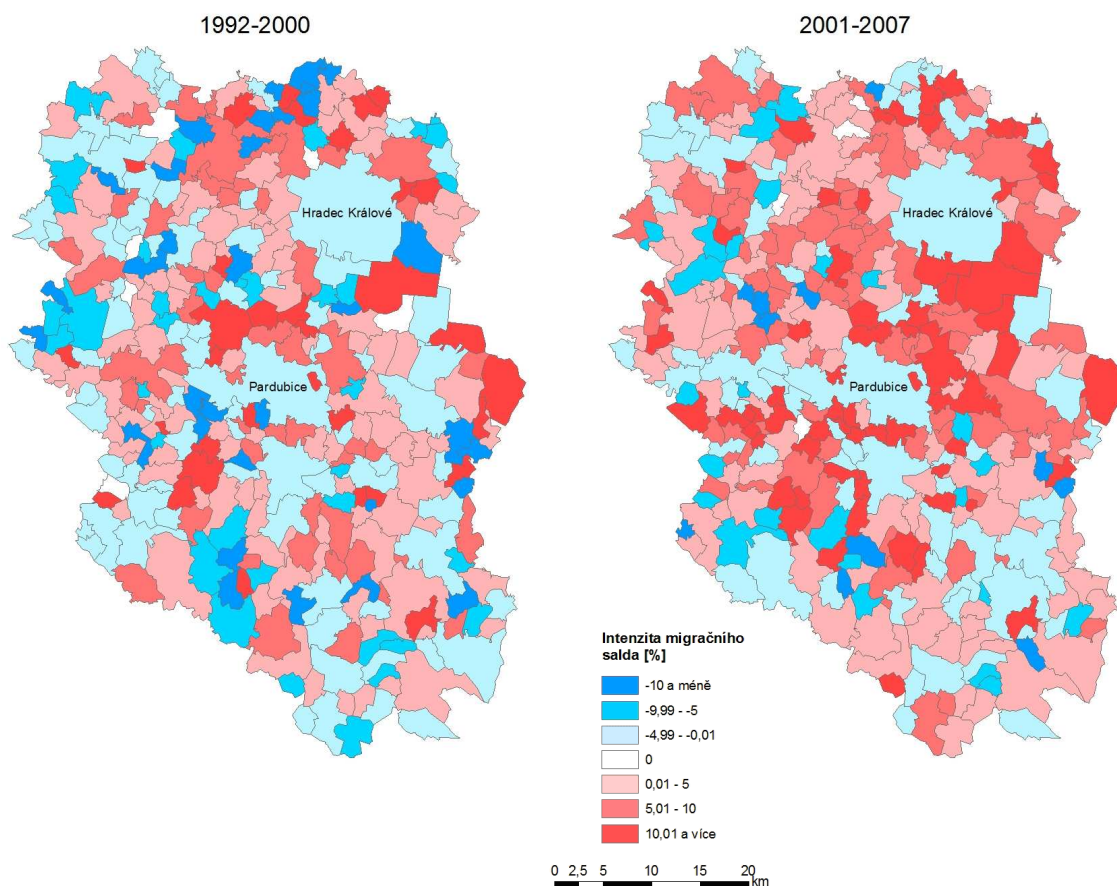
4.1.2 Migrační trendy v Hradecko-pardubické aglomeraci

Nyní zaměříme pozornost na migrační trendy v zájmové oblasti, které jsou pro hodnocení suburbanizačních procesů podstatnější a mají větší vypovídací hodnotu než vývoj počtu obyvatel. Nejdříve budeme posuzovat, jak se v posledních dvaceti letech měnilo saldo vnitrostátní migrace. Je to velmi důležitý faktor, který výrazně ovlivňuje celkový přírůstek obyvatel obcí. V této práci sledujeme migrační saldo jednotlivých obcí v Hradecko-pardubické aglomeraci v letech 1992-2000 a 2001-2007 přepočítané na 100 obyvatel obce na konci sledovaného období.

Díky procesu suburbanizace se zásadní nárůst intenzity migračního salda dá očekávat v obcích v těsném zázemí obou jader. Tuto hypotézu potvrzují vypracované kartogramy na Obr. 3. Největších hodnot dosahují v letech 2001-2007 díky probíhající suburbanizaci obce ležící v pásu mezi městy Hradec Králové a Pardubice. V tomto období jen malé množství obcí v těsné blízkosti jader mělo negativní hodnotu intenzity migračního salda. Obce vzdálenější od jader mají buď nízké, nebo dokonce záporné migrační saldo. Z toho lze usuzovat, že lidé preferují stěhování do obcí v blízkém zázemí Hradce Králové a Pardubice.

Hradec Králové i Pardubice v obou obdobích své obyvatele migrací ztrácely. V dřívějších dobách přitahovaly obyvatele výhodnými podmínkami pro bydlení. V 90. letech 20. století byla obytná funkce vystřídána zvýšenou poptávkou po pracovních místech a bydlení se přesunulo do zázemí.

Obr. 3 Intenzita salda vnitrostátní migrace obcí Hradecko-pardubické aglomerace v letech 1992- 2007

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Vývoj migrační bilance Hradce Králové a Pardubic sledujeme v období mezi roky 1992 a 2007 (viz. Tab. 1, příloha 3). Obě města měla téměř celé období negativní vnitrostátní migrační saldo. U Hradce Králové má migrační saldo do roku 2002 klesající tendenci. Z větší části je to způsobeno vlivem probíhajících suburbanizačních procesů. Především v letech 1996-2002 se zájem o stěhování do tohoto města v porovnání s ostatními roky výrazně snížil. V roce 2002 se trend mění, přichází vlna přistěhovalectví a tím dochází k výrazné změně migračního salda. U Hradce Králové můžeme sledovat dlouhodobější trend ve vystěhování a přistěhování, zatímco u Pardubic je vývoj migrační bilance mnohem více rozkolísaný. Uprostřed sledovaného období nebyly Pardubice podobně jako Hradec Králové z hlediska přistěhování tolik atraktivní jako na začátku a na konci sledovaného období. Teprve od roku 2004 je patrné výrazné zvýšení počtu přistěhovalých, ale i vystěhovalých.

Faktory, díky kterým se obyvatelé rozhodnou přestěhovat právě do těchto měst, jsou mimo jiné poměrně nízká nezaměstnanost, velký počet pracovních příležitostí

(v Pardubicích především velké průmyslové podniky jako je například Paramo a.s., Synthesia a.s., v Hradci Králové například Fakultní nemocnice Hradec Králové, Univerzita Hradec Králové, Východočeská Energetika a.s.), napojení na důležité silniční trasy i železniční tratě, vzdělávací instituce (Univerzita Hradec Králové a Univerzita Pardubice), dostatek služeb a možností trávit volný čas a také nepříliš znečištěné životní prostředí Hradce Králové ve srovnání s ostatními českými velkoměsty.

Tab. 1 Bilance vnitrostátní migrace jader v letech 1992-2007

Rok	Vystěhovalí z HK	Přistěhovalí do HK	Saldo HK	Vystěhovalí z PCE	Přistěhovalí do PCE	Saldo PCE
1992-1995	5391	5207	-184	5433	5056	-377
1996-1999	5372	3909	-1463	5368	3928	-1440
2000-2003	6504	4322	-2182	5845	4081	-1764
2004-2007	8161	5653	-2508	6985	5752	-1233

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

Úbytek obyvatel v důsledku vnitrostátní migrace je často u větších českých měst kompenzován přistěhovalými ze zahraničí. Podobně je tomu tak i v případě Hradce Králové a Pardubic. Dokazuje to Tab. 2 se saldem zahraniční migrace těchto dvou měst v letech 2001-2007. Obě města však ztrácela poměrně velký počet obyvatel, proto nemohli nově příchozí z ciziny zcela vyrovnat ztráty obyvatel odstěhovaných z jader do obcí na území České republiky. U Pardubic teprve v posledních třech letech sledovaného období byly přírůstky zahraniční migrací natolik velké, že celkové saldo nabývá kladných hodnot. U Hradce Králové tato situace nastala až v roce 2007. Pardubice přitahují cizince především díky pracovním příležitostem (v podnicích jako je Foxconn CZ s.r.o či Ronal CR s.r.o.), do Hradce Králové se občané ze zahraničí stěhují také z důvodu změny pracovního místa, dále i kvůli možnosti studia na univerzitě. Jak již bylo uvedeno v kapitole 3, zahraniční migraci bereme v potaz až v roce 2001, protože před tímto rokem se registroval pouze trvalý pobyt. Dlouhodobý pobyt, který je sledován až od roku 2001, je také významnou složkou zahraniční migrace, a proto by neměl být opomíjen.

Tab. 2 Saldo zahraniční migrace jader v letech 2001-2007

Rok	Saldo HK	Saldo PCE
2001	-210	-82
2002	209	-14
2003	21	-298
2004	52	-38
2005	291	330
2006	475	429
2007	921	857

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

V rámci migrace rozlišujeme v této práci 3 směry pohybů: za první stěhování mezi jádry navzájem, za druhé mezi jádrem a jeho zázemím a za třetí mezi jádrem a územím mimo vymezenou aglomeraci (viz Tab. 3 a 4, příloha 4 a 5). Ze všech těchto tří směrů pohybů je pro naše účely stěžejní stěhování osob mezi jádrem a jeho zázemím, protože právě tento proud migrace je charakteristický pro suburbanizaci. V důsledku suburbanizačních procesů dochází od 90. let 20. století u obou měst až na několik menších výjimek k růstu počtu vystěhovalých do zázemí.

Z hlediska přistěhování do jader ze zázemí docházelo do začátku 21. století k poměrně plynulému poklesu, po té následoval mírný růst opět s menšími výkyvy. Obě města i přes probíhající suburbanizační procesy neztratila svoji atraktivitu a v mnohých případech pozitivně ovlivňují obyvatele při výběru jejich nového bydliště.

Pokud jde o vystěhování mimo zázemí, směřují lidé nejvíce do populačně největších měst. Ze všech vystěhovalých z jádra mimo aglomeraci se v letech 1992-2002 vystěhovalo přes 20 % obyvatelstva z Hradce Králové a téměř 30 % z Pardubic do českých měst s počtem obyvatel nad 10 000. Z nich největší část směřuje do Prahy, která je stále z hlediska migrace atraktivní lokalitou.

Tab. 3 Vývoj počtu vystěhovalých z jader v letech 1992-2007

	Vystěhovalí z PCE			Vystěhovalí z HK			Vystěhovalí z jader	
	do HK	do zázemí	mimo zázemí	do PCE	do zázemí	mimo zázemí	do zázemí	mimo zázemí
1992-1995	319	2558	2556	330	1649	3412	4207	5968
1996-1999	183	2977	2208	177	2306	2889	5283	5097
2000-2003	199	3483	2163	212	2923	3369	6406	5532
2004-2007	260	4392	2333	333	3688	4140	8080	6473

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

Tab. 4 Vývoj počtu přistěhovaných do jader v letech 1992-2007

	Přistěhovalí do PCE			Přistěhovalí do HK			Přistěhovalí do jader	
	z HK	ze zázemí	z jiných okresů	z PCE	ze zázemí	z jiných okresů	ze zázemí	z jiných okresů
1992-1995	330	2095	2631	319	1593	3295	3688	5926
1996-1999	177	1860	1891	183	1210	2516	3070	4407
2000-2003	212	1839	2030	199	1309	2814	3148	4844
2004-2007	333	2537	2882	260	1730	3663	4267	6545

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

V důsledku všech procesů formujících sídelní systém se, již od samotného počátku vzniku sídel až do současnosti, mění migrační trendy a atraktivnost jednotlivých částí aglomerace. Díky tomu dochází i u obou východočeských metropolí ke změně salda mezi jádry a jejich zázemím (viz Tab. 5, příloha 6). Díky procesu urbanizace obě města téměř celé 19. století získávala obyvatele na úkor svého zázemí. V 90. letech 20. století nastává obrat a saldo mezi jádrem a zázemím začíná nabývat kladných hodnot, což znamená, že z jádra do zázemí se přistěhuje více lidí než ze zázemí do jádra. V případě Pardubic začalo zázemí migračně získávat již v roce 1993, u Hradce Králové to bylo o rok později. Od roku 2000 dosahuje saldo mezi jádry a zázemím téměř dvojnásobných hodnot než v 90. letech 20. století. Je to způsobeno především procesem suburbanizace, který se zde po polovině 90. let 20. století začal rozšiřovat a postupně se stával dominantním procesem měnící sídelní systém. Města už nebyla tak atraktivní pro bydlení jako v dřívějších dobách a lidé začali postupně dávat přednost venkovskému prostředí před městským. Tento typ stěhování je spojen s velkým stavebním rozvojem, kterému se budu blíže věnovat v kapitole 4.3. Aby i obce samotné přispěly k bytové výstavbě a nalákání nových obyvatel k přestěhování, investují do dopravní infrastruktury, vzdělání či volnočasových aktivit.

Tab. 5 Vývoj salda mezi jádrem a zázemím v letech 1992-2007

Rok	PCE - zázemí	HK - zázemí	jádra - zázemí
1992-1995	463	56	519
1996-1999	1117	1096	2213
2000-2003	1644	1614	3258
2004-2007	1855	1958	3813

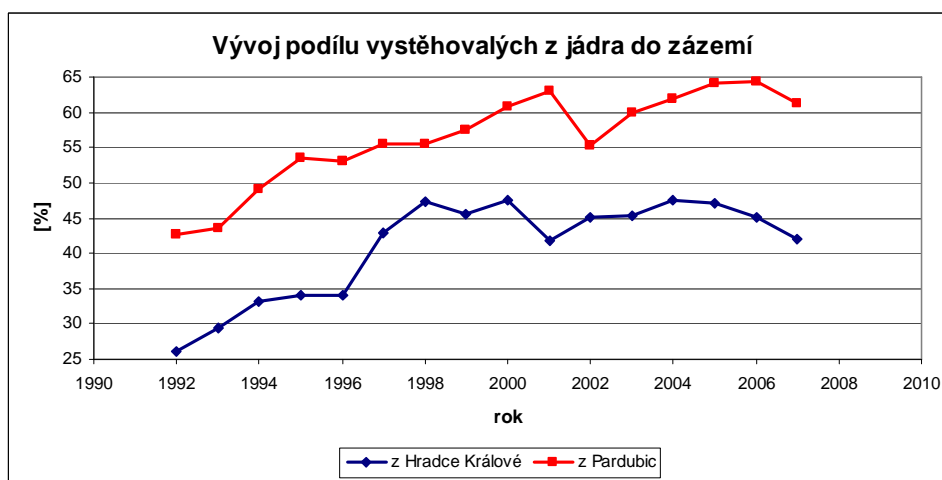
Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

Saldo je vypočítané jako rozdíl počtu vystěhovaných z jádra do zázemí a počtu vystěhovaných ze zázemí do jádra, tzn. plusové saldo je ve prospěch zázemí.

Z hlediska suburbanizačních procesů je důležité sledovat nejen absolutní počty vystěhovalých z jádra do zázemí, ale především jejich podíl na celkovém počtu vystěhovalých z jádra. Tento ukazatel nám podává informaci, jak je pro obyvatele Hradce Králové a Pardubic zázemí migračně atraktivní ve srovnání se zbývajících částmi republiky. Pro suburbanizaci je charakteristické zvyšování tohoto podílu. Z tabulky v příloze 7 a Obr. 4 je patrné, že v obou sledovaných městech podíl vystěhovalých do zázemí až na menší výkyvy narůstá a zázemí se tedy stává významným migračním cílem. V letech 1992 až 2007 se tento ukazatel opět u obou měst vyvíjel podobným způsobem pouze s tím rozdílem, že u Pardubic zaznamenáváme mnohem vyšší procenta. Již v roce 1995 představovali vystěhovalí z Pardubic do zázemí více než polovinu všech vystěhovalých z tohoto města. Zatímco v případě Hradce Králové za celé sledované období vystěhovalí do zázemí nepřekročili 50% hranici. To nám dokazuje, že neplatí, že s rostoucím počtem obyvatel roste i podíl vystěhovalých do zázemí. Mezi těmito dvěma charakteristikami neexistuje tedy žádná závislost.

Obr. 4 Podíl vystěhovalých z jádra do zázemí na celkovém počtu vystěhovalých z jádra v letech 1992-2007

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

4.2 Věková a vzdělanostní struktura migrantů

Jak jsme již zmínili na začátku této bakalářské práce, suburbanizace je selektivní proces a jak z hlediska věkové, tak vzdělanostní struktury se ho účastní určité skupiny obyvatelstva.

4.2.1 Věková struktura migrantů

Předpokladem je, že suburbanizačních procesů se účastní nejvíce lidé středního věku. Na základě dat Českého statistického úřadu v námi sledované oblasti mají největší podíl na všech vystěhovaných osoby ve věku 15-29. Tato skupina zahrnuje mladé rodiny a mladé páry, stěhující se do zázemí z důvodu touhy po vlastním rodinném domě. Dalo se očekávat, že ve věkových kategoriích 15-29 a 30-44 se objeví nárůst migrantů. Tato hypotéza se v Hradecko-pardubické aglomeraci nepotvrdila a ani v jedné z věkových kategorií nepozorujeme žádný výrazný nárůst (viz. Tab. 6 a 7).

Tab. 6 Vystěhování osob ve věku 15-29 let

	1992-2000	
	všichni vystěhovalí ve věku 15-29 / všichni vystěhovalí	vystěhovalí do zázemí ve věku 15-29 / všichni vystěhovalí do zázemí
z PCE	42,0%	39,0%
z HK	42,0%	38,0%
	2001-2004	
	všichni vystěhovalí ve věku 15-29/ všichni vystěhovalí	vystěhovalí do zázemí ve věku 15-29 / všichni vystěhovalí do zázemí
z PCE	34,0%	31,0%
z HK	35,0%	31,0%

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

Tab. 7 Vystěhování osob ve věku 30-44 let

	1992-2000	
	všichni vystěhovalí ve věku 30-44 / všichni vystěhovalí	vystěhovalí do zázemí ve věku 30-44 / všichni vystěhovalí do zázemí
z PCE	19,0%	19,0%
z HK	18,0%	20,0%
	2001-2004	
	všichni vystěhovalí ve věku 30-44 / všichni vystěhovalí	vystěhovalí do zázemí ve věku 30-44 / všichni vystěhovalí do zázemí
z PCE	27,0%	27,0%
z HK	28,0%	28,0%

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

4.2.2 Vzdělanostní struktura migrantů

Co se týče vzdělání, jsou obecně nejvíce zastoupenou skupinou podílející se na suburbanizačních procesech lidé s vyšším vzděláním. Z tohoto důvodu se v této

kapitole zaměříme pouze na stěhování vysokoškolsky vzdělaných osob z Hradce Králové a Pardubic do jejich zázemí. Podíl vystěhovaných vysokoškoláků do zázemí jader se v důsledku probíhající suburbanizace stále zvětšuje a zvyšuje se mnohem rychleji než podíl všech vystěhovaných vysokoškoláků. Dokládá to Tab. 8.

Tab. 8 Vystěhování vysokoškolsky vzdělaných osob

	1992-2000	
	všichni VŠ / všichni vystěhovalí	VŠ do zázemí/ všichni vystěhovalí do zázemí
z PCE	12,0%	7,4%
z HK	13,8%	8,7%
	2001-2004	
	všichni VŠ / všichni vystěhovalí	VŠ do zázemí/ všichni vystěhovalí do zázemí
z PCE	14,5%	10,0%
z HK	15,4%	13,3%

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice, VŠ = vysokoškolsky vzdělaní lidé

4.3 Vymezení suburbánních zón

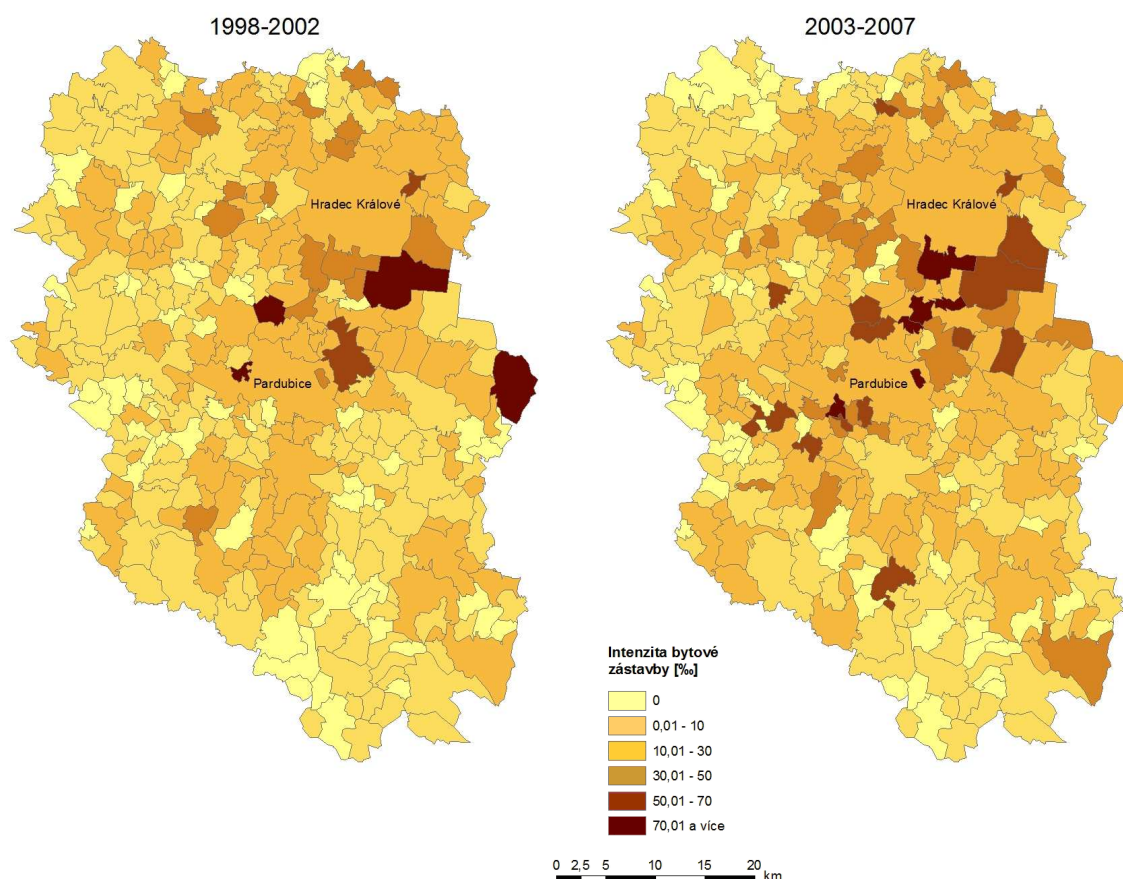
Z důvodu velkého počtu obcí v zájmovém území je nutné vybrat nejvýznamnější suburbánní zóny. Pro výběr byly použity ukazatele intenzita bytové výstavby a intenzita přistěhovaných z jader.

4.3.1 Bytová výstavba

Při studování suburbanizace nesmíme v žádném případě opomenout rozsah stavebního rozvoje a rozmístění výstavby. Jak je již zmíněno v kapitole 3, máme k dispozici data za roky 1998-2007. Ke zhodnocení rozmístění bytové výstavby je v práci použit ukazatel intenzita bytové výstavby. Je určen jako počet dokončených bytů mezi roky 1998 až 2002, resp. 2003-2007 vztažený na 1000 obyvatel obce v roce 2002, resp. 2007. Z kartogramu na Obr. 5 zjišťujeme, že rozmístění nově vystavěných bytů není rovnoměrné. Jak se dalo předpokládat, největší objem výstavby nových bytů se koncentruje do oblasti mezi jádry aglomerace. Největší hodnoty intenzity (přes 100 ‰) evidujeme v prvním období v obcích Srnojedy a Býšť a v druhém období v obcích Spořil, Vysoká nad Labem a Němčice.

Pro zhodnocení stavebního rozvoje v aglomeraci po celé období jsme si vypočítali také intenzitu bytové výstavby mezi roky 1998 až 2007, která je znázorněna v Tab. 9. Zjistili jsme, že mezi obce s největší intenzitou (opět hodnoty nad 100 ‰) patří Srnojedy, Spožil, Býšť, Vysoká nad Labem, Stéblová, Němčice a Starý Mateřov.

Obr. 5 Intenzita bytové výstavby v Hradecko-pardubické aglomeraci v letech 1998-2007

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Tab. 9 Intenzita bytové výstavby v letech 1998-2007

Název obce	Počet dokončených domů v letech 1998-2007	Počet obyvatel v roce 2007	Intenzita bytové výstavby
Srnojedy	125	617	202,59
Spožil	61	356	171,35
Býšť	200	1342	149,03
Vysoká nad Labem	133	969	137,25
Stéblová	24	191	125,65
Němčice	22	180	122,22
Starý Mateřov	49	427	114,75

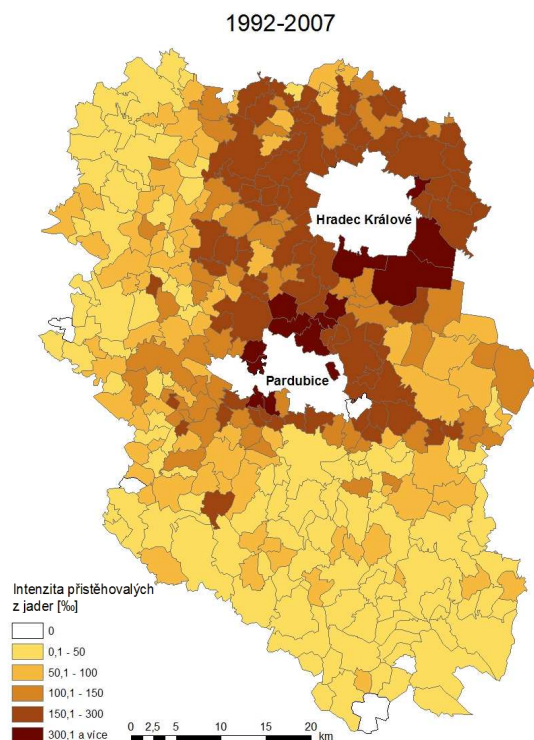
Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

4.3.2 Intenzita přistěhovalých z jader

Důležitým ukazatelem pro hodnocení suburbanizačních procesů je intenzita přistěhovalých z jader. V této práci byla určena jako počet imigrantů z Hradce Králové a Pardubic, kteří se přistěhovali do obce v zázemí v letech 1992 až 2007 vztažený na 1000 obyvatel obce v roce 2007. Je znázorněn v kartogramu na Obr. 6. Jako mezní hodnota byla zvolena intenzita přistěhovalých z jader vyšší než 300 ‰. Toto kritérium splňuje následujících 14 obcí: Srnojedy, Spojil, Němčice, Divec, Vysoká nad Labem, Stéblová, Býšť, Starý Mateřov, Rybitví, Třebosice, Srch, Běleč nad Orlicí, Dříteč a Staré Hradiště. Zajímavostí je, že pouze tři obce, a to Běleč nad Orlicí, Divec a Vysoká nad Labem, se nacházejí v okrese Hradec Králové. Zbývající obce leží v Pardubickém okrese. Je to ovlivněno polohou Hradce Králové, který leží velmi blízko hranic s Pardubickým okresem.

Obce, u nichž jsme v předchozí kapitole zjistili vysokou intenzitu bytové výstavby, dosahují i vysokých hodnot intenzity přistěhovalých z jader. Na základě těchto výsledků můžeme vyvodit závěr, že v těchto obcích dochází skutečně k suburbánnímu rozvoji.

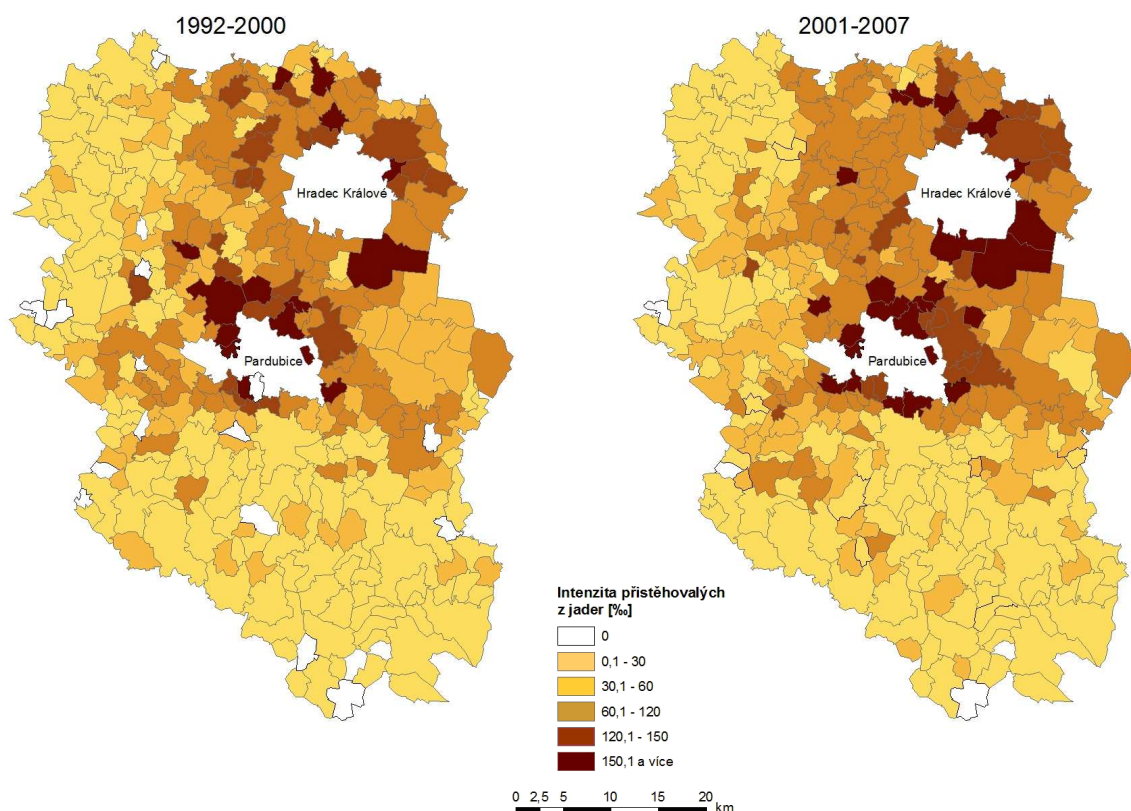
Obr. 6 Intenzita přistěhovalých z jader v letech 1992-2007

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pro přiblížení situace vývoje přistěhování z jader do zázemí jsem celé šestnáctileté období rozdělila do dvou časových úseků a za ně vytvořila kartogramy. Díky Obr. 2 můžeme tedy porovnat, jak se změnil podíl přistěhovalých z jader na tisíc obyvatel obce. Obce vzdálené od jader zůstaly víceméně beze změn. Zatímco obce v těsné blízkosti Hradce Králové a Pardubic až na několik výjimek zůstaly ve stejné kategorii intenzity přistěhovalých z jader či se dostaly do vyšší kategorie. Obce s nejvyšší intenzitou přistěhovalých z jader tvoří kolem obou měst ze všech stran víceméně souvislou plochu.

Obr. 7 Intenzita přistěhovalých z jader v letech 1992-2007

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Mezi suburbánní zóny zajisté patří i obce jako Třebechovice pod Orebem, Černilov, Předměřice nad Labem, Černožice, Opatovice nad Labem, Libčany, Stěžery, Všestary, Dolní Přím, Sezemice, Dašice, Mikulovice, Ostřešany či Lázně Bohdaneč. Všechny tyto obce mají vysoký absolutní počet přistěhovalých z Hradce Králové a Pardubic. Prvních deset obcí s největším absolutním počtem přistěhovalých z jader vidíme v Tab. 10 a 11. Dalším společným znakem všech výše vyjmenovaných obcí je, že jejich intenzita přistěhovalých z jader v letech 1992-2007 je vyšší než 160 ‰ a zároveň intenzita

bytové výstavby v letech 1998-2007 nad 30 %. Výjimkou jsou Třebechovice pod Orebem, kde intenzita bytové výstavby dosahuje pouhých 26,6 %. Mezi suburbánní obce jsem je zařadila z důvodu velkého počtu vystavěných domů. Třebechovice jsou ze jmenovaných obcí populačně největší (8. místo v celé aglomeraci), mají téměř o 2500 obyvatel více než v pořadí druhé Sezemice, a tím je tedy jejich intenzita bytové výstavby výrazně snížena, přestože zde byl vystavěn velký počet bytů.

Tab. 10 Absolutní počet vystěhovalých z Hradce Králové do obcí zázemí v letech 1992-2007

Obec	Počet vystěhovalých z HK v letech 1992-2000	Obec	Počet vystěhovalých z HK v letech 2001-2007
Třebechovice pod Orebem	375	Třebechovice pod Orebem	473
Černilov	293	Vysoká nad Labem	364
Smiřice	233	Býšť	297
Předměřice nad Labem	232	Černilov	277
Stěžery	179	Předměřice nad Labem	224
Nechanice	162	Smiřice	188
Černožice	161	Nechanice	177
Býšť	147	Stěžery	174
Všestary	130	Všestary	161
Opatovice nad Labem	120	Opatovice nad Labem	143
Praskačka	81	Praskačka	121

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

Tab. 11 Absolutní počet vystěhovalých z Pardubic do obcí zázemí v letech 1992-2007

Obec	Počet vystěhovalých z PCE v letech 1992-2000	Obec	Počet vystěhovalých z PCE v letech 2001-2007
Přelouč	567	Sezemice	455
Lázně Bohdaneč	502	Srnojedy	318
Sezemice	366	Lázně Bohdaneč	305
Rybitví	204	Přelouč	270
Holice	196	Holice	238
Staré Hradiště	173	Dašice	234
Dašice	142	Rybitví	224
Heřmanův Městec	134	Srch	223
Srch	118	Staré Hradiště	214
Moravany	114	Moravany	158
Mikulovice	109	Mikulovice	145

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

4.3.3 Vztah intenzity přistěhovalých z jader a intenzity bytové výstavby

Na základě všech zjištěných informací o suburbanizaci předpokládáme, že mezi intenzitou přistěhovalých z jader a intenzitou bytové výstavby existuje závislost. Tuto hypotézu jsme ověřili korelační analýzou v SPSS. Konkrétně jsme použili Spearmanův korelační koeficient. Sledovali jsme soubor 33 obcí. Vybrány byly obce s intenzitou přistěhovalých z jader nad 300 ‰. Toto kritérium splňuje 14 obcí. Dále byly zahrnuty obce s absolutním počtem přistěhovalých z jader nad 250 osob, což splňovalo dalších 19 obcí. Výsledek analýzy zachycuje Tab. 12. Hodnota Spearmanova korelačního koeficientu rovna 0,780 se interpretuje jako silná závislost mezi hodnocenými charakteristikami. Tím se potvrzuje naše hypotéza o existující závislosti mezi intenzitou přistěhovalých z jader a intenzitou bytové výstavby.

Tab. 12 Korelační analýza

Correlations			intenzita přistěhovalých z jader	intenzita bytové výstavby
Spearman's rho	intenzita přistěhovalých z jader	Correlation Coefficient	1,000	,780**
		Sig. (2-tailed)		,000
		N	33	33
	intenzita bytové výstavby	Correlation Coefficient	,780**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	
		N	33	33

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

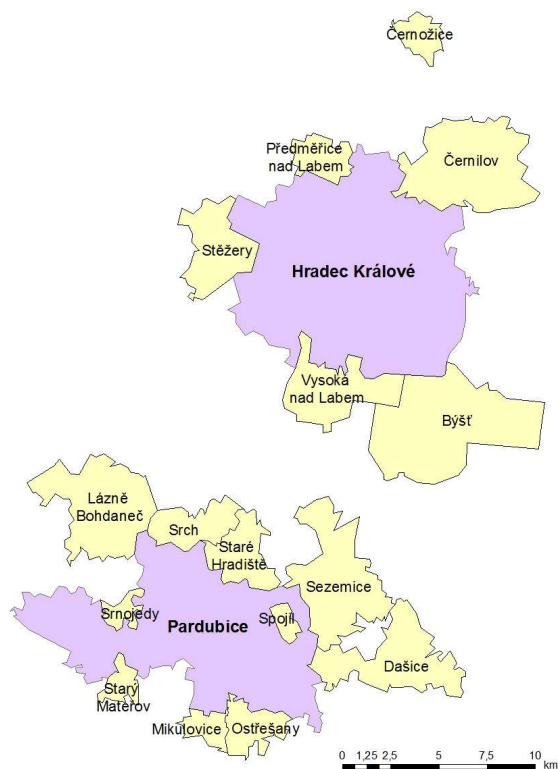
Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

4.4 Suburbánní oblasti v Hradecko-pardubické aglomeraci

Poslední součástí této práce je hodnocení suburbánních oblastí v aglomeraci Hradce Králové a Pardubic. Důraz kladu na věkovou a vzdělanostní strukturu vybraných suburbánních oblastí. Jako kritérium pro výběr obcí byla zvolena intenzita přistěhovalých z jader 200 ‰, absolutní počet přistěhovalých z jader nad 150 osob a zároveň intenzita bytové výstavby nad 30 ‰. Jedná se celkem o šestnáct následujících

obcí seřazených podle intenzity přistěhovalých z jádra: Srnojedy, Spočil, Vysoká nad Labem, Býšť, Starý Mateřov, Srch, Staré Hradiště, Mikulovice, Ostřešany, Lázně Bohdaneč, Sezemice, Předměřice nad Labem, Černilov, Stěžery, Černožice a Dašice. Všechny obce kromě Černožic administrativně přímo sousedí s Hradcem Králové nebo s Pardubicemi (viz. Obr. 8).

Obr. 8 Vybrané suburbánní oblasti v Hradecko-pardubické aglomeraci

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Všechny sledované obce mají podobný charakter věkové struktury přistěhovalých z jader (viz. Příloha 8). Více než 80% z přistěhovalých z Hradce Králové a Pardubic v letech 1992-2007 je ve věku do 44 let. Je patrné, že nejsilnější migrační skupinou směřující do těchto obcí jsou mladé rodiny s dětmi, toužící po rodinném domě ve zdravějším prostředí a přitom ne příliš daleko od velkého města. Výjimkou jsou pouze Černožice, kam se stěhují převážně lidé ve věku nad 74 let z důvodu místního domova důchodců. Tento druh migrace však nepřispívá k suburbanizaci. V kapitole 4.2 jsme zjistili, že v celé aglomeraci mají největší podíl na všech vystěhovalých osoby ve věku 15-29. Ze sledovaných suburbánních oblastí je v 10 obcích stejná situace. V dalších pěti obcích dominuje věková kategorie 30-44. Pouze v Ostřešanech představují nejsilnější skupinu děti.

Z hlediska vzdělání jsem se zaměřila jen na osoby se středoškolským vzděláním s maturitou a na vysokoškoláky. Tabulka v příloze 9 znázorňuje podíl těchto dvou vzdělanostních skupin na všech přistěhovalých z jader v letech 1992-2004. V obcích Býšť a Srch tyto dvě kategorie převyšují 50%. Nejvyšší podíl vysokoškolsky vzdělaných přistěhovalých osob má obec Vysoká nad Labem (téměř 30%), nejnižší podíly registrujeme u Černožic a Dašic.

Ukázky nové bytové výstavby ve vybraných suburbánních obcích znázorňují přílohy 10 až 14.

5 ZÁVĚR

Vývoj českých měst je v současné době nejvíce pozměňován procesem označovaným jako suburbanizace. Dochází k vyliďňování městských center a přesunu obyvatel do zázemí větších a významných měst. Cílem této bakalářské práce bylo ukázat, jak probíhá suburbánní vývoj na úrovni stotisícových měst. Sledovali jsme, jak se z hlediska populačního vývoje, migrace a suburbanizace vyvíjela východočeská města Hradec Králové a Pardubice.

Jako první otázka, kterou jsme si na začátku práce položili, bylo, zda v této oblasti vůbec k suburbanizaci dochází. Na základě dostupných dat o stěhování obyvatel z jádra do zázemí a o bytové výstavbě jsme zjistili, že zde suburbanizace skutečně projevuje a pozměňuje zdejší prostředí. Největší intenzita bytové výstavby a intenzita přistěhovalých z jádra do zázemí je v obcích v nejbližším zázemí Hradce Králové i Pardubic, kde suburbanizační rozvoj probíhá nejintenzivněji.

Dalším naším záměrem bylo vysledovat, v jakém období se zde tyto procesy projevovaly. První náznaky suburbánního rozvoje můžeme pozorovat již v polovině 90. let 20. století. Jeho intenzita se stále zvětšovala a vrcholu dosáhla na začátku 21. století. Dodnes se tento proces nezastavil. Dá se očekávat, že v časovém horizontu 10-15 let bude nadále ovlivňovat sídelní systém České republiky a měnit ráz krajiny

V České republice se suburbanizační procesy nejdříve objevily na území pražské aglomerace. Dosahují zde i největších rozměrů. Suburbanizace se v Hradecko-pardubické aglomeraci ve srovnání s Prahou začala projevovat přibližně o 5 let později a v důsledku toho má i menší rozsah. Z hlediska věkové a vzdělanostní struktury migrantů stěhujících se z jádra do zázemí jsou obě oblasti srovnatelné. Tohoto proudu migrace se účastní převážně mladé rodiny s jedním či dvěma dětmi, s vyšším dokončeným vzděláním a patřící do vyšších platových kategorií. Dalším společným znakem obou oblastí je budoucí vývoj. Očekává se pokračování tohoto procesu.

Poslední výzkumná otázka byla, zda je možné zkoumat suburbanizační procesy pouze na základě statistických dat. Z této práce vyplývá, že migrační data a data o bytové výstavbě jsou pro účely vymezení suburbánních zón postačující. Nedostatkem je, že se může stát, že zahrneme obec, kde podle statistických dat suburbanizace probíhá a ve skutečnosti tomu tak není, či nějakou obec opomeneme. Důkazem je i obec Černožice, kterou jsme původně mezi suburbánní obce zařadili. Po bližším výzkumu

jsme zjistili, že se sem stěhují z větší části staří lidé z důvodu přesídlení do domova důchodců. Adekvátním řešením by podle mého názoru byla kombinace statistických dat s terénním šetřením.

Tato bakalářská práce může sloužit pro představu o tom, jak probíhá suburbanizace u měst nižší velikostní kategorie než je Praha, na kterou odborníci obrací největší pozornost a pomoci vzbudit zájem studovat suburbanizační vývoj i u menších měst.

Vhodné by jistě bylo sledovat tuto oblast s odstupem několika let a zanalyzovat, zda probíhající trend vývoje sídel, který začal již na konci minulého století, pokračuje a jakým způsobem se dále vyvíjí.

SEZNAM LITERATURY

ČERMÁK, Z. (2005): Migrace a suburbanizační procesy v České republice. Časopis Demografie, č. 3/2005.

GREMLICA, T. (2002): Neuspořádaný, neregulovaný a z dlouhodobého hlediska neudržitelný růst městských aglomerací. In: Sýkora, L. ed.: Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky. Ústav pro ekopolitiku, o.p.s., Praha, s. 21-38.

HNILÍČKA, P. (2005): Sídlní kaše. Otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů. Vydavatelství ERA, Brno, 131 s.

CHUMAN, T., ROMPORTL, D. (2008): Suburbanizace a přírodní prostředí. In: Ouředníček, M. a kol.: Suburbanizace.cz. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, s. 19-28.

KOUŘILOVÁ, J. (2001): Suburbanizační procesy. In: Kolektiv autorů: Úvod do regionálních věd a veřejné správy. Nakladatelství IFEC, Praha, s. 23-29

MUSIL, J., RYŠAVÝ, Z., VELÍŠKOVÁ, L. (1984): Dlouhodobý vývoj aglomerací v ČSR. Výzkumný ústav výstavby a architektury, Praha, 146 s.

NOVÁK, J. (2008): Suburbanizace a doprava. In: Ouředníček, M. a kol.: Suburbanizace.cz. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, s. 55-62.

OUŘEDNÍČEK, M. (2002): Suburbanizace v kontextu urbanizačního procesu. In: Sýkora, L. ed.: Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky. Ústav pro ekopolitiku, o.p.s., Praha, s. 39-54.

OUŘEDNÍČEK, M. (2003): Suburbanizace Prahy. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 14 s. Dostupné z [www](http://www.natur.cuni.cz/~slamak/socio03.pdf): <<http://www.natur.cuni.cz/~slamak/socio03.pdf>>. Staženo 30.7.2009.

OUŘEDNÍČEK, M., POSOVÁ, D. (2006). Suburbánní bydlení v Pražském městském regionu: etapy vývoje a prostorové rozmístění. In OUŘEDNÍČEK, M. a kol.: Sociální geografie Pražského městského regionu. Karolinum, Praha, s. 96-113. Dostupný z WWW: <<http://www.natur.cuni.cz/~slamak/gacr/kniha/posova.pdf>>. Staženo 30.7.2009.

OUŘEDNÍČEK, M. (2008): Suburbanizace a vývoj měst. In: Ouředníček, M. a kol.: Suburbanizace.cz. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, s. 9-18.

PALEN, J. J. (1981): The Urban World. McGraw-Hill, New York, 476 s.

PUCHER, J. (2002): Suburbanizace příměstských oblastí a doprava: mezinárodní srovnání. In: Sýkora, L. ed.: Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky. Ústav pro ekopolitiku, o.p.s., Praha, s. 101-121.

PULDOVÁ, P., NOVÁK, J. (2008): Suburbanizace a sociální prostředí. In: Ouředníček, M. a kol.: Suburbanizace.cz. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, s. 39-54.

SÝKORA, L. (2002): Suburbanizace a její důsledky: výzva pro výzkum, usměrňování rozvoje území a společenskou angažovanost. In: Sýkora, L. ed.: Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky. Ústav pro ekopolitiku, o.p.s., Praha, s. 9-19.

SÝKORA, L. (2003): Suburbanizace a její společenské důsledky. Sociologický časopis, č. 2/2003.

ŠILHÁNKOVÁ, V. (2007): Suburbanizace – hrozba fungování (malých) měst. Civitas per Populi, Hradec Králové, 234 s.

TEMELOVÁ, J. (2008): Suburbanizace a fyzické prostředí. In: Ouředníček, M. a kol.: Suburbanizace.cz. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, s. 29-38.

VAN DEN BERG, L. (1982): A Study of Growth and Decline. Urban Europe. Oxford: Pergamon Press, 162 s.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Český statistický úřad, www.czso.cz, 7.2.2009

Hradec Králové, <http://www.hradeckralove.org>, 25.7.2009

Město Chrudim, <http://www.chrudim-city.cz/>, 25.7.2009

Pardubický svět - informační server města Pardubice, <http://www.pardubice.cz>, 25.7.2009

Suburbanizace, Česká republika, www.suburbanizace.cz, 4.7.2009

PŘÍLOHY

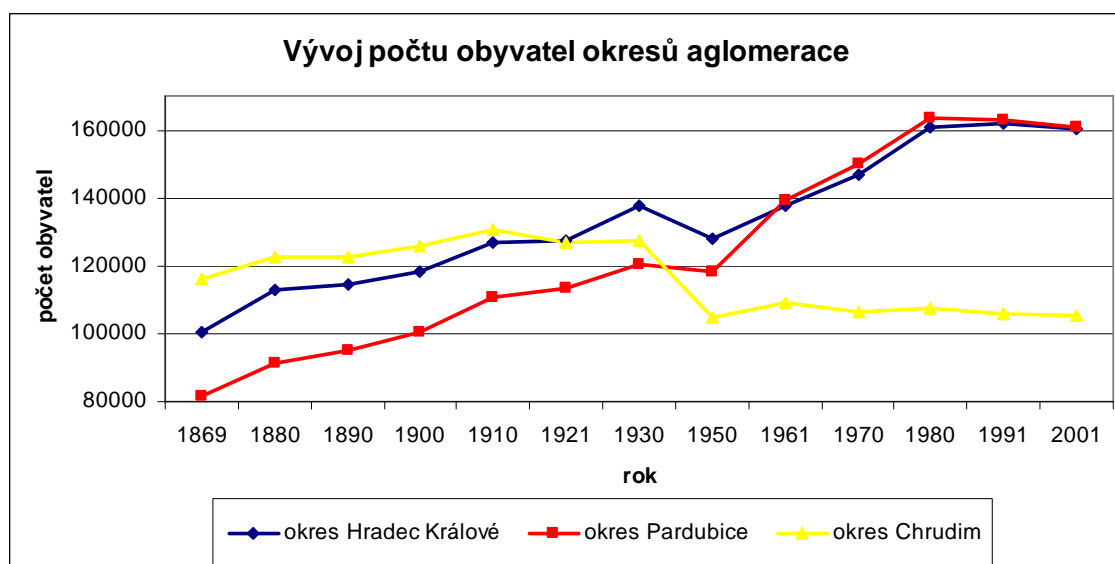
Příloha 1 Vývoj počtu obyvatel jader aglomerace a jejich zázemí v letech 1991-2008

Rok	Pardubice		Hradec Králové		zázemí	
	počet obyvatel	řetězový index	počet obyvatel	řetězový index	počet obyvatel	řetězový index
1991	94 779		99 908		235 297	
1992	94 990	1,002	100 206	1,003	235 194	1,000
1993	95 433	1,005	100 625	1,004	234 746	0,998
1994	94 820	0,994	100 854	1,002	235 316	1,002
1995	94 081	0,992	100 716	0,999	235 611	1,001
1996	93 486	0,994	100 528	0,998	235 676	1,000
1997	93 148	0,996	100 280	0,998	235 541	0,999
1998	92 980	0,998	99 839	0,996	235 632	1,000
1999	92 715	0,997	99 323	0,995	235 862	1,001
2000	92 081	0,993	98 700	0,994	236 233	1,002
2001	90 685	0,985	97 286	0,986	237 832	1,007
2002	90 171	0,994	96 408	0,991	238 246	1,002
2003	89 725	0,995	95 755	0,993	238 565	1,001
2004	88 741	0,989	95 195	0,994	238 928	1,002
2005	88 181	0,994	94 694	0,995	239 957	1,004
2006	88 260	1,001	94 431	0,997	241 285	1,006
2007	88 559	1,003	94 255	0,998	242 923	1,007
2008	89 245	1,008	94 252	1,000	245 638	1,011

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

Příloha 2 Vývoj počtu obyvatel okresů Hradecko-pardubické aglomerace v období 1869-2001

Pramen: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, www.czso.cz (vlastní zpracování)

Příloha 3 Bilance vnitrostátní migrace jader v letech 1992-2007

Rok	Vystěhovalí z HK	Přistěhovalí do HK	Saldo HK	Vystěhovalí z PCE	Přistěhovalí do PCE	Saldo PCE
1992	1368	1553	185	1378	1628	250
1993	1383	1438	55	1358	1229	-129
1994	1352	1077	-275	1408	1075	-333
1995	1288	1139	-149	1289	1124	-165
1996	1134	957	-177	1184	895	-289
1997	1369	1062	-307	1341	1070	-271
1998	1429	979	-450	1365	1000	-365
1999	1440	911	-529	1478	963	-515
2000	1416	977	-439	1531	841	-690
2001	1516	955	-561	1312	1014	-298
2002	1872	1140	-732	1539	1262	-277
2003	1700	1250	-450	1463	964	-499
2004	1701	1237	-464	1445	958	-487
2005	1901	1441	-460	1700	1557	-143
2006	2137	1446	-691	1727	1426	-301
2007	2422	1529	-893	2113	1811	-302

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

Příloha 4 Vývoj počtu vystěhovalých z jader v letech 1992-2007

	Vystěhovalí z PCE			Vystěhovalí z HK			Vystěhovalí z jader	
	do HK	do zázemí	mimo zázemí	do PCE	do zázemí	mimo zázemí	do zázemí	mimo zázemí
1992	99	587	692	88	356	924	943	1616
1993	79	591	688	95	408	880	999	1568
1994	73	690	645	78	447	827	1137	1472
1995	68	690	531	69	438	781	1128	1312
1996	52	629	503	38	387	709	1016	1212
1997	49	744	548	54	587	728	1331	1276
1998	47	756	562	41	676	712	1432	1274
1999	35	848	595	44	656	740	1504	1335
2000	32	932	567	42	672	702	1604	1269
2001	40	826	446	41	634	841	1460	1287
2002	57	849	633	70	845	957	1694	1590
2003	70	876	517	59	772	869	1648	1386
2004	61	896	488	76	808	817	1704	1305
2005	68	1091	541	74	896	931	1987	1472
2006	50	1111	566	109	965	1063	2076	1629
2007	81	1294	738	74	1019	1329	2313	2067

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

Příloha 5 Vývoj počtu přistěhovačů do jader v letech 1992-2007

	Přistěhovači do PCE			Přistěhovači do HK			Přistěhovači do jader	
	z HK	ze zázemí	z jiných okr.	z PCE	ze zázemí	z jiných okr.	ze zázemí	z jiných okr.
1992	88	724	816	99	517	937	1241	1753
1993	95	525	609	79	426	933	951	1542
1994	78	436	561	73	303	701	739	1262
1995	69	410	645	68	347	724	757	1369
1996	38	414	443	52	277	628	691	1071
1997	54	498	518	49	361	652	859	1170
1998	41	480	479	47	289	643	769	1122
1999	44	468	451	35	283	593	751	1044
2000	42	392	407	32	280	665	672	1072
2001	41	447	526	40	271	644	718	1170
2002	70	556	636	57	369	714	925	1350
2003	59	444	461	70	389	791	833	1252
2004	76	416	466	61	339	837	755	1303
2005	74	720	763	68	418	955	1138	1718
2006	109	615	702	50	495	901	1110	1603
2007	74	786	951	81	478	970	1264	1921

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

Příloha 6 Vývoj salda mezi jádrem a zázemím v letech 1992-2007

Rok	PCE - zázemí	HK - zázemí	jádra - zázemí
1992	-137	-161	-298
1993	66	-18	48
1994	254	144	398
1995	280	91	371
1996	215	110	325
1997	246	226	472
1998	276	387	663
1999	380	373	753
2000	540	392	932
2001	379	363	742
2002	293	476	769
2003	432	383	815
2004	480	469	949
2005	371	478	849
2006	496	470	966
2007	508	541	1049

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

Saldo je vypočítané jako rozdíl počtu vystěhovaných z jádra do zázemí a počtu vystěhovaných ze zázemí do jádra, tzn. plusové saldo je ve prospěch zázemí.

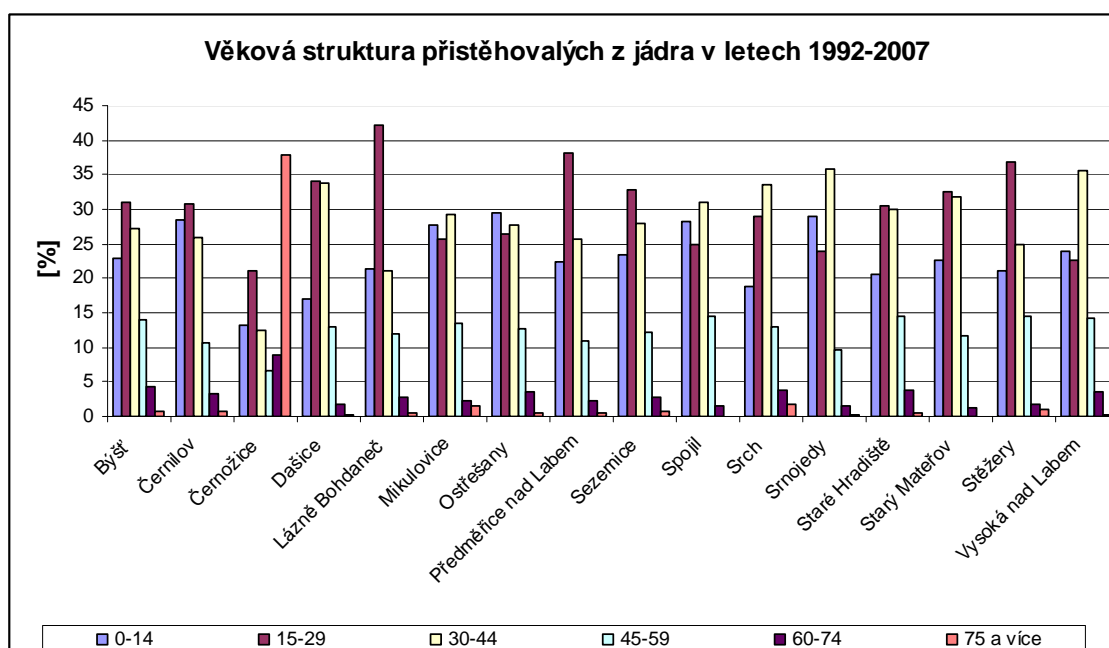
Příloha 7 Podíl vystěhovalých z jádra do zázemí na celkovém počtu vystěhovalých z jádra v letech 1992-2007

Rok	Podíl vystěhovalých z HK do zázemí [%]	Podíl vystěhovalých z PCE do zázemí [%]
1992	26,0	42,6
1993	29,5	43,5
1994	33,1	49,0
1995	34,0	53,5
1996	34,1	53,1
1997	42,9	55,5
1998	47,3	55,4
1999	45,6	57,4
2000	47,5	60,9
2001	41,8	63,0
2002	45,1	55,2
2003	45,4	59,9
2004	47,5	62,0
2005	47,1	64,2
2006	45,2	64,3
2007	42,1	61,2

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Pozn. HK = Hradec Králové, PCE = Pardubice

Příloha 8 Věková struktura přistěhovalých z jádra v letech 1992-2007

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Příloha 9 Vzdělanostní struktura přistěhovaných z jádra v letech 1992-2004

	střední s maturitou [%]	vysokoškolské [%]
Býšť	27,9	26,8
Černilov	22,9	10,4
Černožice	11,7	4,3
Dašice	14,8	6,5
Lázně Bohdaneč	32,8	14,6
Mikulovice	21,1	12
Ostřešany	24,3	7,9
Předměřice nad Labem	27,9	12,9
Sezemice	27,4	14,4
Spojil	26,8	9,3
Srch	36,7	14,3
Srnojedy	32,2	15,4
Staré Hradiště	31,7	11,7
Starý Mateřov	27,5	16,3
Stěžery	37,2	10,8
Vysoká nad Labem	20,4	28,1

Pramen: ČSÚ (vlastní zpracování)

Příloha 10 Obec Srnojedy

Foto autorka

Příloha 11 Obec Spojil

Foto autorka

Příloha 12 Býšť

Foto autorka

Příloha 13 Obec Vysoká nad Labem

Foto autorka

Příloha 14 Staré Hradiště

Foto autorka